

Waarom zeg je van een dronkenlap dat hij ‘een stuk in zijn kraag’ heeft?

Iemand die heel erg dronken is, heeft ‘een stuk in zijn kraag’. Wat hebben die ‘kraag’ en dat ‘stuk’ hier te betekenen?

Je zou misschien kunnen denken dat *stuk* verwijst naar een deel van een kledingstuk (vanwege die ‘kraag’), maar het betekent hier ‘groot vat alcohol’. Sinds de zestiende eeuw wordt het woord *stuk* gebruikt voor vaten met een verschillende inhoud, net als het Franse *pièce*, waaraan de Nederlandse betekenis mogelijk ontleend is. Het was niet ongebruikelijk dat die vaten alcohol bevatten.

Kraag betekende oorspronkelijk ‘hals, keel’, en de benaming voor het onderdeel van een kledingstuk is daarvan afgeleid. In vooral Vlaamse dialecten en in enkele uitdrukkingen is de oude betekenis van *kraag* nog bewaard. Zo ook in *een stuk in je kraag drinken* (‘absurd grote hoeveelheden alcohol in je keel gieten’) en dus *een stuk in je kraag hebben* (‘totaal dronken zijn’).

Heeft *borstplaat* iets met het lichaamsdeel te maken?

Borstplaat, het mierzoete snoepgoed uit de zak van Sinterklaas, bestaat voor het grootste deel uit suiker. Is er een relatie met *borst* in de betekenis 'lichaamsdeel'?

De naam *borstplaat* heeft inderdaad met de borst van het menselijk lichaam te maken. Oorspronkelijk werd het suikergoed namelijk als middeltje tegen het hoesten gebruikt. Het zou de borst, en dan vooral de longen, beschermen. Pas later werd het medicijn een bekende lekkernij die vooral gegeten wordt rondom sinterklaas. Het snoepje bestaat in verschillende vormen, zoals rondjes en hartjes. Maar de vormpjes zijn altijd plat, vandaar dat *plaat* in *borstplaat*.

Borstplaat bestaat ook nog in een andere betekenis: 'onderdeel van een harnas'. Samen met de rugplaat vormde de borstplaat het zogenoemde 'kuras'. Dat is het deel van het harnas dat het bovenlichaam beschermd. De borstplaat zorgde ervoor dat het hart beschermd werd in de strijd. In zekere zin dienden beide borstplaten, het snoepje én het harnas, oorspronkelijk dus om de borst te beschermen.

Waar komt de naam *slavink* vandaan?

Een rolletje gehakt omwikkeld met spek: daar komt geen sla of vogel aan te pas, zou je denken. Toch noemen we dit een 'slavink'. Waar komt de naam van dit veel gegeten stukje vlees vandaan?

Het begon met wat gehakt gerold in een lapje (kalfs)-vlees. Dat werd een 'blinde vink' genoemd, omdat het leek op een geplukt en gebraden zangvogeltje. In de middeleeuwen stonden zangvogels, waaronder de vink, geregeld op het menu. Niet zo gek dus dat vanaf de zestiende eeuw vleesproducten van vergelijkbare vorm en grootte ook de naam *vink* kregen. De naam *blinde vink* verwijst daarnaast naar het volksgeloof dat vinken het best zouden zingen nadat ze blind gemaakt waren. Met *blinde vink* wil dus gezegd zijn dat het hier om een kwaliteitsproduct gaat. In Vlaanderen heet de blinde vink ook wel 'loze vink' of 'vogeltje zonder kop'.

In 1952 bedacht slager Boerwinkel uit Hilversum de met spek omwikkelde variant. Hij zette die voor het eerst voor zijn gezin op tafel in combinatie met sla. De Larense slager Spoelder was op zoek naar een nieuw product om meer klanten naar zijn slagerij te trekken. Boerwinkel vertelde hem over zijn uitvinding, en Spoelder bedacht er vervolgens de naam *slavink* bij. Simpelweg omdat het stukje vlees qua vorm leek op de blinde vink, en lekker smaakte bij sla.

Heeft *bockbier* iets met mannelijke geiten te maken?

Op de etiketten van flesjes bockbier staat vaak een bok afgebeeld. Misschien omdat het een bokkig, koppig, biertje is?

Bockbier (ook vaak geschreven als *bokbier*) is wat zwaarder, donkerder en zoeter dan het veel gedronken pils, en in die zin zou je het koppig of bokkig kunnen noemen, maar de naam van dit seizoensbier heeft helemaal niets met bokken te maken.

Voor de oorsprong ervan moeten we de grens over, naar de Noord-Duitse Hanzestad Einbeck, gelegen in de buurt van Hannover. Daar brouwde men sinds de twaalfde eeuw een kwaliteitsbier dat ook ver buiten de stad bekend werd als 'Einbecker Bier'. Rond 1600 begon men het bier in Beieren na te maken, en het resultaat kreeg in het Beierse dialect de aanduiding *Ambock(bier)* of *Oanbock(bier)*, een verbastering van *Einbeck(bier)*. Later werd dat woord verkort tot *Bock(bier)*, omdat de Beiers dachten dat dat *oan* een lidwoord was: *oan Bock* ('een bok').

De benaming *bock(bier)* is vervolgens vanuit Beieren in vele landen terechtgekomen – niet alleen in Nederland, dat de laatste decennia een geheel eigen bockbiertraditie ontwikkeld heeft, maar ook in bijvoorbeeld Frankrijk, Noorwegen, Argentinië en de Verenigde Staten.

Waarom heet een condoom ook wel een 'kapotje'?

***Kapotje* is eigenlijk wel een vreemde aanduiding voor iets wat niet kapot mag gaan. Hoe komen we aan dat woord? En aan *condoom*?**

Een populaire verklaring van de herkomst van het woord *condoom* is dat het zou verwijzen naar ene meneer Condum of Condon, een Engelse arts die ergens in de zeventiende eeuw als eerste schapendarmen dichtknoopte en van lintjes voorzag, om ze als voorbehoedmiddel te gebruiken. Maar omdat deze meneer in geen enkele historische bron terug te vinden is, gaan de meeste deskundigen er toch maar van uit dat het woord iets te maken heeft met het Latijnse woord *condus* ('bewaarder', ook 'vergaarbak'), of met *condomare* ('temmen, intomen').

Hoe we vervolgens aan het woord *kapotje* komen, weten we wél: dat hebben we geleend van de Fransen. Die noemden een condoom ook wel een 'capote anglaise' ('Engelse overjas'). In de tijd dat wij het woord overnamen – zo'n beetje eind negentiende eeuw – kenden we in Nederland ook al de (inmiddels verdwenen) 'kapot' of 'kapotjas', een soldatencape of -overjas met capuchon.

Kapotje geldt volgens de woordenboeken tegenwoordig als 'informeel', maar ooit was het een eufemisme: het werd gebruikt als men wat huiverig was om het woord *condoom* in de mond te nemen – een functie die inmiddels door het wetenschappelijk klinkende *preservatief* is overgenomen.